

Başka bir zaman: 1980'ler

Derya Bengi, ders vermiyor ve ahkâm kesmiyor fakat çoğunluğun nostalji tüketimiyle yâd ettiği 1980'lerin, 1990'ları ve 2000'leri nasıl hazırladığını, gören gözler ortaya koyuyor

Deniz YILMAZ

TÜRKİYE'DE 1980'ler, özgürlüğün çerçevesinin nesnelere, alışverişle, köşe dönmeyle ve vitrindeki çeşitlilikle çizildiği ya da sınırlandığı bir dönemdi.

Günümüzün nostalji tüketiminde başı çeken 1980'lere dair bir sözlük hazırlayan; o senelerin kültürel, ruhsal, politik, **sanatsal** ve teknolojik karmaşasını yansıtan Derya Bengi, söz konusu tüketimin gayya kuyusuna düşmeden dönemin panoramasını ortaya koyuyor.

Şarkıların, kasetlerin, walkman'lerin yer aldığı, acılı-acısız arabesk kültür ve 12 Eylül'ün gölgesinde bir ülke ve toplumun yaşamaya çalıştığı, bir yanda hak-hukuk-özgürlük çağrısı yapanlar varken diğer yanda söz konusu çağrıya sarkastik biçimde kulak tıkayanların bu kesimi "12 Eylül öncesini özlemekle" suçladığı, yaşam tarzının süratle değiştiği, renkli olduğu kadar hüznü bir tarafı da bulunan 1980'lerin rehberi veya zaman makinesi diye nitelenebilecek bir **kitap** 80'li Yıllarda Türkiye: Biraz sert, bolca kapitalist, neoliberal ve eğlencenin sınırlarının genişletildiği bir dönemin sazlı-cazlı anlatımı; yakın geçmişin unutulmuş ve sonra tekrar bir çeşit pazar hâline getirilerek hatırlanan seslerinden, yüzlerinden ve olaylarından bir seçki yapıyor Bengi.

GEÇMİŞLE 1980'LER ARASINDAKİ DUVARLAR

Bengi'nin kitaba aldığı olaylara, kişilere ve gelişmelere bakınca gördüğümüz ilk şey, 1970'lerle karşılaştırıldığında hemen her şeyin takip edilmesi güç bir hızla değiştiği.

YKY

Politik ve ekonomik dönüşümün hayata yansımalarının son derece doğrudan olduğu bu dönem, çelişkiler de barındırıyor. Bengi, tam da bu nedenle kitabın başlığına Hasan Hüseyin'in "Yaprak döker bir yanımız" dizesini ekleyerek devamını çağırıştırıyor: "Bir yanımız bahar bahçe."

12 Eylül 1980'de ülkeye "baharı" getirdiğini iddia edenler ve onlarla işbirliğine girişen Özal ile avanesi bir taraftayken "Acil Demokrasi" ve "Şahları da Vururlar" diyenler diğer tarafta bulunuyor. Ortada ise kırları, kentleri ve kırsaldan şehre gelenleri dönüştüren arabesk melodiler ve yaşam biçimi konumlanıyor.

Kitapta göze çarpan bir başka şey, 1980'lerin eğilip bükülen; İngilizceyle ve Arapçayla harmanlanmış dili. Öte yanda ise dünyaya soldan bakan, yeri geldiğinde 12 Eylül'ü ve öncesini eleştiren, yeri geldiğinde ise dönemin eğriliğini (bankerleri, iş bitiriciliği, politik skandalları, darbe sonrasında ürünün içi boş ve asparagas magazin "haberlerini") yeren bir lisan ve **sanatla** karşılaşıyoruz.

1980'lerdeki dönüşümü ve dönemin ruh hâlini şöyle özetlemiş Bengi: "80'lerin toplumsal ve ekonomik koşulları dünyanın her yanında geçmiştekenden ayan beyan farklıydı kuşkusuz. Zaman başka bir zamandı. Azar azar muhasebe ihtiyacıyla, nos-

talji hissiyatıyla karışık, bir duraksama, geri çekilme zamanıydı, belki yeni mücadele biçimleri arayışında. Ama geçmişten mutlak kopuş Türkiye'ye hastı. Batı, 70'lerden 80'lere bir köprüyle geçerken Türkiye köprüleri attı. Orada geçmiş (ve geçmişin mirası) en fazla hafif bir sis perdesi ardından kaba hatlarıyla görülürken burada sanki dünle bugün arasına bir utanç duvarı örüldü. Takvimde iki yaprak, 24 Ocak (kararları) ile 12 Eylül (darbesi) kol kola girdi, ekonomide hoyrat neoliberalizme, köşe dönücülüğe siyasette askeri rejimle, uygun adım marşla geçildi. Halk susacaktı bundan böyle. Ne siyasi partiler, aydınlar, ne de köylüler, işçiler, gençlik ülkenin geleceğinde söz sahibi olacaktı. Yasaklar denizinin yüzölçümü geniş, dibi derindi."

ACISIZ ARABESK'TEN ZÜGÜRT AĞA'YA

1980'lerin, 1970'lerle ve 1960'larla bağın koparılmaya uğraşıldığı bir dönem olmasından dem vuran Bengi, bazı şarkıların, filmlerin ve tiyatro oyunlarının buna karşı çıktığını, bazı "**sanatçıların**" ise mevcut gidişata

hizmet ettiğini göstermiş sözlük maddelerinde.

1980-1990 arası, hem yıkıcı hem de ileriki dönemlerin belirleyicisi hâline gelecek bir zaman dilimiydi. Bengi'nin hazırladığı her madde, kullandığı fotoğraflar ve hatırlattığı anlar, dönemi yeniden canlandırmakla birlikte 1990'larda neler olacağına dair ipuçları, hatta küçük notlar içeriyor.

Bugün bakıp nostaljik bulduğumuz, bir şekilde erişip izlediğimiz 1980'lere ait filmlerin, oyunların, klip ve dizilerin arka planında işleyen zamanın ve dönemin kimliğini anlatıyor **kitaptaki** her madde.

Bengi, ders vermiyor ve ahkâm kesmiyor fakat çoğunluğun nostalji tüketimiyle yâd ettiği 1980'lerin, 1990'ları ve 2000'leri nasıl hazırladığını, gören gözler ortaya koyuyor. Tabii bunu yaparken 1980-1989 arasındaki önemli dönemlere

uğruyor: "Yaprak Döker Bir Yanımız, 1980'ler Türkiye'sinin aksak ritmiyle sallanıp yuvarlanarak düşe kalka, güle oynaya şarkılar, türküler söyleyen bir sözlük. Bu sazlı cazlı sözlük, 80'lerin müziğinden yola çıkarak toplumsal hareketlerin, siyasal değişimlerin, gündelik alışkanlıkların labirentinde dolaşarak, bu karmaşık dö-

min nabzını tutmaya, tansiyonunu ölçmeye çalışıyor. A'dan Z'ye, Acısız Arabesk'ten Zügürt Ağa'ya uzanırken on yıllık birikimden derlediği anıları, öyküleri, kıssaları, hisseleri kayıt altına alıyor. Eski gazete ve dergi sayfalarının rehberliğinde, o günlerin lisanına, sesine, soluğuna kulak veriyor, derdine tasasına ortak oluyor."